

خلاصه ی

تاریخ ایران

از آغاز تا عصر پهلوی

گردآوری و پژوهش:

پیرسوک

چو ایران نباشد تن من مباد

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد

سرشناسه	:	شاهیجانی محمد. ۱۳۵۹
عنوان و نام پدید آور	:	خلاصه ی تاریخ ایران (از آغاز تا عصر پهلوی) گردآوری و پژوهش: پیرسوک
مشخصات نشر	:	شیراز - ارژنگ ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری	:	۱۷۶ ص
شابک	:	ISBN: 978-964-04-4075-9
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	ایران - تاریخ
رده بندی کنگره	:	۱۳۸۸ خ ۲۶ ش / ۱۰۹ dsr
رده بندی دیوبی	:	۹۵۵
شماره کتاب شناسی ملی	:	۱۸۲۷-۵۰
۱۳۸۸-۳۲۲	قیمت: ۳۰۰۰ تومان	

خلاصه ی تاریخ ایران (از آغاز تا عصر پهلوی)

نویسنده: محمد شاهیجانی (پیرسوک)

ناشر: مؤلف نوبت چاپ: اول - آبان ماه (وَرْگَزَنَ) ۱۳۸۸ خورشیدی شمارگان: ۳۰۰۰ جلد

حروف چینی و صفحه آرایی: محمد شاهیجانی قطع: رقعی ۱۷۶ صفحه

لیتوگرافی: پردیس ارم چاپ: ارژنگ صحافی: پارس طراحی جلد: مستقیمی/ارژنگ

شابک: ۹-۴۰۷۵-۰۴-۹۶۴-۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۴۰۷۵-۹ ISBN: 978-964-04-4075-9

این کتاب بر طبق مجوز صادره از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به شماره ی ۳۹۱۹ مورخه ی

۸۸/۸/۱۲ منتشر گردیده است. تمام حقوق محفوظ و متعلق به مؤلف است.

۳۴	تاریخ عیلام
۴۵	ایران در هزاره اول ق.م.
۵۱	شکل گیری پادشاهی ماد
۵۴	هخامنشیان
۵۶	سلوکیان
۵۹	اشکانیان
۶۴	ساسانیان
۷۸	فتح ایران به دست مسلمانان در زمان خلفای راشدین
۸۳	خلافت امویان و عباسیان
۸۵	طاهریان
۸۷	صفاریان
۸۹	آل بویه
۹۳	اسماعیلیه
۱۰۰	سامانیان
۱۰۱	غزنویان
۱۰۵	علویان
۱۱۱	آل زیار
۱۱۴	سلجوقیان
۱۲۰	اتابکان و خوارزم شاهیان
۱۲۵	مغول
۱۲۹	تیموریان
۱۴۱	صفویان
۱۵۳	افشاریه
۱۵۶	زندیه
۱۵۸	قاجاریه
۱۶۰	پهلوی
۱۷۳	سر چشمه ها

محتویات کتاب

۹	دیباچه
۱۹	گفتار اندر آفرینش عالم
۲۰	پارینه سنگی قدیم
۲۱	پارینه سنگی میانه
۲۳	پارینه سنگی جدید
۲۳	میانه سنگی
۲۴	نو سنگی
۲۷	فرهنگ های فلات مرکزی
۲۸	آغاز نگارش
۳۲	سرزمین عیلام

ديياچه

جنوبی و کوه های مرکزی و شرقی.

کوه های شمالی از کوه آرارات در ترکیه شروع شده، به ترتیب با کوه های غلم دار، سهند، سبلان، کوه های تالش، کوه های قافلان کوه در آذربایجان، رشته کوه های البرز، کوه های آلاداغ، بینالود، هزار مسجد و قره داغ در خراسان ادامه یافته، در افغانستان به کوه های هندوکش می پیوندند. بلند ترین نقطه ی این کوه ها قله ی دماوند با ۵۶۷۱ متر ارتفاع است که بلند ترین نقطه ی ایران نیز به حساب می آید. رشته کوه های غربی نیز از آرارات شروع شده و از شمال غربی به سوی جنوب شرقی امتداد داشته و کوه های ساری داش، چهل چشمه، پنجه علی، الوند، کوه های بختیاری، پیش کوه و پشت کوه، اشتران کوه و زرد کوه را در بر می گیرد که تقریباً تمام این سلسله کوه ها را در مجموع رشته کوه زاگرس می نامند. بلند ترین رشته، قله ی دینار (دنا) است که ۴۴۰۹ متر ارتفاع دارد. رشته کوه های جنوبی از خوزستان تا سیستان و بلوچستان امتداد یافته و به کوه های سلیمان در پاکستان می پیوندند و شامل کوه های سپیدار، میمند، کوه های بشاگرد و کوه بم پشت می باشد. کوه های مرکزی و شرقی عمدتاً شامل کوه های کرکس، شیر کوه، کوه بان، جبال بارز، هزار، بزمان و تفتان بوده و بلند ترین نقطه ی این کوه ها، کوه هزار با ۴۴۶۵ متر ارتفاع می باشد.

اکثر رودهای جاری در ایران کم آب بوده و تنها رود قابل کِشتی رانی آن، رود کارون است. رودهای ایران در چهار حوضه ی عمده ی خزر، خلیج فارس و دریای عمان، دریاچه ی اورمیه و آب ریزهای داخلی جریان دارند. مهم ترین رودهای حوضه ی خلیج فارس و دریای عمان عبارتند از: کارون، جراحی، کرخه دز، زهره، مند، هندیجان، دالکی، سیمره، تباب، شور، اروند رود، کل، مهران، الوند، میناب، سرباز و باهوکلالت.

سیمینه رود، زرینه رود، آب چای (تلخه رود) و نازلو چای از رود هایی هستند که به دریاچه ی اورمیه می ریزند. رودهای عمده ی دریای خزر عبارتند از: قزل اوزن، سفید رود، شور، اهر چای، زنجان چای، شاه رود، قره سو، ارس، چالوس، هزار، تجن، گرگان و اترک.

رودهای بم پور، هلیل رود، ماشکل، شور، کال شور، جوین، کر، زاینده رود، حبله رود، قره چای، کرج، جاجرود و کشف رود نیز به حوضه های داخلی می ریزند.

خلیج فارس که در جنوب ایران واقع شده و ارتباط دریایی کشور را از طریق تنگه ی هرمز و دریای عمان با سایر نقاط جهان تأمین می کند، در حدود ۲۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد. وسیع ترین جزیره های ایران که عمدتاً در خلیج فارس و

به نام یزدان

ایران با ۱.۶۴۸.۱۹۵ کیلومتر مربع مساحت در نیم کره ی شمالی، نیم کره ی شرقی در قاره ی آسیا و در قسمت غربی فلات ایران واقع شده. نصف النهار ۴۴ درجه و ۵ دقیقه ی شرقی از غربی ترین نقطه ی ایران (حدود ۵۰ کیلومتری غرب ماکو) و نصف النهار ۶۳ درجه و ۱۸ دقیقه شرقی از شرقی ترین نقطه ی ایران (حدود ۱۵۰ کیلومتری جنوب شرقی سراوان) عبور می کند. هم چنین مدار ۲۵ درجه و ۳ دقیقه ی شمالی از جنوبی ترین نقطه ی ایران (حدود ۸۵ کیلومتری چابهار) و مدار ۳۹ درجه و ۴۷ دقیقه ی شمالی از شمالی ترین نقطه ی ایران (حدود ۸۰ کیلومتری شمال ماکو) می گذرد.

هم سایگان ایران با مساحت های زیر با ایران مرز مشترک خاکی دارند:
ارمنستان: ۴۰ کیلومتر - آذربایجان: ۷۶۷ کیلومتر - ترکمنستان: ۱۲۰۶ کیلومتر -
افغانستان: ۹۴۵ کیلومتر - پاکستان ۹۷۸ کیلومتر - ترکیه ۴۸۶ کیلومتر - عراق ۱۶۰۹ کیلومتر.

طول سواحل ایران در امتداد دریای خزر از رود خانه ی آستارا تا خلیج حسین قلی ۶۵۷ کیلومتر - دریای عُمان از خلیج گواتر تا بندرعباس ۷۸۴ کیلومتر و خلیج فارس از بندرعباس تا دهانه ی اروندرود ۱۲۵۹ کیلومتر است که در مجموع پیرامون ایران بالغ بر ۸۷۳۱ کیلومتر می باشد.

در حدود ۹۰٪ خاک ایران در محدوده ی فلات ایران واقع شده و کشوری کوهستانی محسوب می شود. بیش از نیمی از مساحت کشور ایران را کوه ها و ارتفاعات، یک چهارم را صحراها و کم تر از یک چهارم آن را نیز اراضی قابل کشت تشکیل داده است. ارتفاعات ایران را به طور کلی می توان به چهار رشته کوه اصلی تقسیم نمود که عبارتند از: رشته کوه های شمالی، رشته کوه های غربی، رشته کوه های

غربی ایران، مدیترانه ای است که در نواحی جنوبی آن آب و هوای نیمه صحرایی گرم نیز بر آن تأثیر می گذارد. در این نواحی تابستان ها با گرمای شدید در دره ها و هوای معتدل در ارتفاعات هم راه بوده و در زمستان ها هوای معتدل در دره ها و سرمای شدید در ارتفاعات حکم فرما است. در نواحی جنوبی با وجود هوای مرطوبی که در سرتاسر این منطقه حاکم است، میزان حرارت در این قسمت ها بالا بوده، به طوری که حد اکثر گرما در خوزستان، بوشهر جنوب فارس، هرمزگان، سیستان و بلوچستان و نواحی کویری ایران بین ۵۵ تا ۶۰ درجه در نوسان است. از ویژگی های این ناحیه تابستان های گرم و زمستان های معتدل است و اختلاف درجه حرارت در فصل های مختلف و شب و روز، زیاد نیست. به علت وجود کوه های البرز در شمال و رشته کوه های زاگرس در غرب کشور، همان گونه که ذکر شد نواحی داخلی فلات ایران دارای آب و هوای خشک و بیابانی است. در کوه پایه های شمالی و غربی اثراتی از آب و هوای معتدل مجاور در آن وجود داشته و هر چه از غرب به شرق و از شمال به جنوب برویم از اثر بادهای مرطوب کاسته شده و گرمای هوا نیز افزایش می یابد. در قسمت پست مرکزی، شرقی و جنوب شرقی ایران آب و هوای بیابانی حکم فرما است که از مشخصات آن سرمای شدید زمستان ها و گرمای سوزان تابستان ها و اختلاف فاحش بین درجه حرارت شب و روز می باشد. طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ خورشیدی ایران جمعیتی بالغ بر هفتاد و یک میلیون نفر را در خود جای داده است.

✽ ✽ ✽

مکتوب نمودن تاریخ کاری است بس دشوار به خصوص اگر قصد نوشتن تاریخ کشوری عظیم را داشته باشیم و از همه مشکل تر خلاصه کردن آن است که باید همه ی موارد را نوشت، در ضمن این که طولانی و خسته کننده نیز نباشد. دوستی پیش نویس های (خلاصه ی تاریخ ایران) را خواند و ناراحت بود از این که چرا از پادشاهان به خوبی یاد نشده و تذکر خاص می داد که هنوز نوادگان افشار و قاجار زنده اند و به گذشتگان خود افتخار می کنند و حتماً شاکی خواهند شد که چرا از آنان به خوبی صحبت به میان نرفته. در جواب باید گفت: از پادشاهی تمجید کردن همانند حمایت از ظلم است. زیرا هیچ پادشاه و حکومت داری (چه سیاسی و چه مذهبی) برای مردم آس خدمت نکرده و همه ی کشتارها و کشور گشایی ها برای بقای خود و خان دان ایشان بوده و مردم هیچ سهمی نداشته اند. کما این که مردم را سیر کارهای وحشت ناک خود می کردند و در این راه نیز مردم صدمه و از بین می رفتند و این که

تنگه ی هرمز واقع شده اند عبارتند از:

قسم ۱۴۹۱ کیلومتر مربع - کیش ۸۹/۷ کیلومتر مربع - لاوان ۷۶ کیلومتر مربع -
 لارک ۴۸/۷ کیلومتر مربع - هرمز ۴۱/۹ کیلومتر مربع - هنگام ۳۳/۶ کیلومتر مربع -
 اشک ۲۶/۳ کیلومتر مربع (در دریاچه ی اورمیه) - فارور بزرگ ۲۶/۲ کیلومتر مربع -
 هندورابی ۲۱/۱ کیلومتر مربع - مینو ۱۷/۸ کیلومتر مربع - سیری (سیری) ۱۷/۳
 کیلومتر مربع.

دریاچه ی خزر با ۴۲۴۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت، بزرگ ترین دریاچه ی جهان می باشد که در شمال ایران واقع شده و ارتباط دریایی ایران را با کشورهای اروپایی از طریق آب راه های ولگا و دن در کشور روسیه برقرار می کند. آب بیش تر دریاچه های ایران شور است و بزرگ ترین آن ها عبارتند از:

اورمیه ۴۸۶۸ کیلومتر مربع - هامون جازموریان ۱۰۹۷ کیلومتر مربع - بختگان ۷۵۰ کیلومتر مربع - تشک ۴۴۲ کیلومتر مربع - مهارلو ۲۰۸ کیلومتر مربع -
 حوض سلطان ۱۰۶/۵ کیلومتر مربع - فامور (پیرشان) ۴۳ کیلومتر مربع - زریوار ۸/۵ کیلومتر مربع.

در حدود ۱۸۰۲۰۰ کیلومتر مربع از خاک ایران را جنگل پوشانده که حدود ۵۵/۵٪ آن مربوط به جنگل های بلوط غرب کشور است و جنگل های شمال در حاشیه ی جنوبی دریای خزر ۱۹٪، جنگل های پسته ی پراکنده در جنوب و شرق ۱۳/۳٪، جنگل های کوهستانی ارس ۶/۶٪ و جنگل های گرم سیری و کویری نیز ۵/۶٪ آن را تشکیل می دهد.

در مرکز ایران نیز دو بیابان وسیع به نام دشت کویر با بیش از ۲۰۰ هزار متر مربع و دشت لوت با بیش از ۱۶۶ هزار متر مربع قرار دارد.

ایران دارای آب و هوایی متنوع و متفاوت بوده و با مقایسه نقاط مختلف کشور این تنوع را می توان به خوبی مشاهده نمود. ارتفاع کوه های شمالی، غربی و جنوبی به قدری زیاد است که از تأثیر کلی بادهای مرطوب دریاچه ی خزر، دریای مدیترانه و خلیج فارس در نواحی داخلی ایران جلوگیری می کند، به همین سبب دامنه های خارجی این کوه ها دارای آب و هوای مرطوب بوده و دامنه های داخلی آن خشک است.

در کرانه های جنوبی دریاچه ی خزر آب و هوا معتدل و میزان بارندگی آن به خصوص در سواحل غربی گیلان بیش تر از سایر نقاط است. مقدار متوسط گرمای سالانه در این نواحی در حدود ۱۸ درجه ی سانتی گراد می باشد. آب و هوای قسمت

سپاه او را دیدند. سپس در اکباتان تیر به مقعد او فرو کردم و مردانسی که وفا داران اصلی او بودند در دژ اکباتان به دار آویختم"

تمام این اعمال را در حالی انجام می دادند که در نوشته های دیگر، خودشان را خدا پرست و پشتیبان مردم اعلام می داشتند. (این مطلب در مورد همه ی سلسله ها است) عجبا! و بدانیم که: نمی توان همه را برای همیشه فریفت. تمام این جنایت ها در همه ی اعصار و سلسله ها دیده می شود، اما همه ی مورخان و حاکمان چنین اعمالی را پنهان و یک طرفه و فقط به نفع حاکمان به ثبت می رسانند و تاریخ بدان گونه که معمولاً نوشته می شود، با آن گونه که معمولاً وجود داشته و دارد کاملاً متفاوت است. مورخ موارد استثنایی را گزارش می دهد، زیرا جالب و غیر عادی است. به هیچ سلسله و حکومتی نباید دل بست که هیچ دردی را درمان نمی کنند و باید به خودمان اعتماد و خودمان را باور کنیم تا هیچ گاه در دام وحشت ناک حکومت ها نیفتیم و فراموش نکنیم که شرط بقای هر حکومتی در توانایی کشتن است!!!

مردم ایران به خاطر نداشتن حافظه ی تاریخی و فراموشی، همیشه زیر یوغ استبداد و استعمار بوده اند و هیچ گاه به دلایل ذکر شده از گذشته عبرت نگرفته و هم چنان راه غلط را پیموده، بی آن که اتفاقات گذشته برایشان تجربه و عبرتی باشد تا نخواهند دوباره همان ها را تکرار کنند و هم چنان آن ها را پی در پی تکرار می کنند. و به جاست که این سخن متفکرانه ای که فردی فرانسوی بیان نموده را تکرار کنیم:
(در سرزمینی که مردم آن جا تاریخ می خوانند، خرد سالان همانند سال خوردگان می اندیشند و در سرزمینی که مردم آن جا تاریخ نمی خوانند، سال خوردگان همانند خرد سالان می اندیشند)

در طول تاریخ ایران، هیچ گاه مردم روز خوشی را تجربه نکرده اند و همیشه دچار بلاهای حکومت ها بوده اند. سعدی شیرین سخن، جایی در بوستان می فرماید:
در این کشور آسایش و خرمی ندید و نبیند به چشم آدمی
مگر این سیه نامه ی بی صفا به دوزخ برد لغت اندر قفا
نادر ابراهیمی در کتاب (یک عاشقانه ی آرام) می فرماید: تاریخ، هرگز به ما مردم لب خند نزده است، حتا در بهترین شرایط. تهاجم از پی تهاجم. مرگ مصیبت بار از پی مرگ مصیبت بار. پیروزی های تاریخی، بزرگ ترین دروغ های تاریخ هستند. تاریخ، دردش این است که از عشق، پرهیز می کند و همین هم باعث شده است که خشن، بی رحم، تلخ و خالی از احساس باشد... ارتباط انسان با تاریخ، ارتباطی ست غیر واقعی، غیر

باید بگویم نواده ی چنین خان دان هایی و خویش را منسوب داشتن به ایشان، نه این که افتخار نیست بل که خِفَت و خواری ست. زیرا آنان هیچ کاری برای رفاه و آسایش مردم انجام ندادند و تمام کشورگشایی ها ... انجام می شد، فقط برای ارضای امیال پست و غیر انسانی ایشان و در تعجب ام، ایشان چگونه به چنین اجدادی افتخار می کنند.

دوستی ارمنی نیز معترضانه تذکر می داد که نباید از شاهانی مانند شاپور، شاه عباس، نادر شاه و امثال آنان مطلبی نوشته شود. زیرا همان قدر که ایشان برای ایرانیان افتخار آفریدند، به همان اندازه نیز آرامنه را قتل عام نمودند. در جواب ایشان باید بگویم: خیر، آنان برای صفحات سلسله ها افتخار آفریدند نه برای مردم ایران. زیرا همان طور که آرامنه را می کشتند به مردم ایران نیز رحمی نداشتند و هنوز صدای ناله های باز ماندگان قربانیان نادر و شاه عباس در شیراز و کرمان و اصفهان و نقاط دیگر به گوش می رسد، هنوز بعد از گذشت سال ها، درد ناشی از بدعت های دینی و سیاسی ساسانیان و صفویان و ... جس می شود و باید بگویم تمام حکومت داران فقط برای بقای خویش تلاش می کنند، نه مردم! و آنان نیز با تمام قدرت و نفوذی که دارند بعد از سالیانی چند نابود و جانشینانی با پی روی از همان سیاست ها، سلسله ای نو بنیان می گذارند که عده ای خاص از آنان حمایت و بقیه که اکثریت را تشکیل می دهند به ورطه ی نابودی فرستاده می شوند.

شاه در معنای اخص کلمه یعنی ظالم، قاتل، بی شرم و حیا و ... که از آن نباید اعمال خوب را انتظار داشت. و دوست دیگری نیز تحت تأثیر تبلیغات حکومت های زود گذر می گفت: ما ایرانیان باید به داریوش و شاپور و عباس و نادر افتخار کنیم. زیرا آنان هیچ گاه مانند شاهان آشوری و غیره کشتاری انجام نداده اند و مکتوبی نیز در این مورد وجود ندارد. باید به ایشان هم بگویم که: / هیچ بقالی نمی گوید ماست من ترش است!! / آیا همو کتیبه های این شاهان را نخوانده؟ همان شاهانی که ایشان به آنان افتخار می کند، مایه ی ننگ مردم دوره ی خودشان بوده اند و این دوست را راه نمایی می کنم که باز نه بر حسب تبلیغات احساسی، بل که از روی تحقیقات علمی، نظری افکند به نوشته های همان پادشاهان. به طور مثال در کتیبه ی داریوش هخامنشی در بیستون آمده است:

" ... فروتنی دست گیر شد، به سوی من آورده شد، بینی، گوش ها و زبان او را در آوردم. بر درگاه من، او در زنجیر نمایش داده شد. تمام

حقیقی، غیر جسی و ریاکارانه. اما ارتباط انسان با معنویت، با هنر، با حرکت و نان، ارتباطی ست پویا، مستقیم و کارآمد... عسل! هرگز به زمان و تاریخ فکر نکن! تنها شکست خوردگان به این دو عنصر باطل می اندیشند و به شبی خون ظالمانه ی زمان... انسان تاریخ گرا یعنی یک موجود خسته؛ موجودی که خستگی های سراسر تاریخ را به دوش می کشد.

در این کتاب سعی شده تمام تاریخ ایران به طور خلاصه آورده شود تا علاقه مندان، بدون سر در گمی و خستگی، همه ی آن را مطالعه کنند و از تاریخ سرزمین خود ایشان مطالبی بیاموزند. منابع استفاده شده را در پایان کتاب آورده ام تا اگر کسی خواست خود را خسته کند و تاریخ ایران را کامل بخواند، به آن ها مراجعه نماید. البته کسانی که خوش ذوق ترند می توانند تاریخ ایران را به صورت منظوم بخوانند که در ابتدا باید شاه کار ادبیات ایران، شاه نامه ی فردوسی را با دقت خوانده و در ادامه نیز مجموعه ی دوازده جلدی شاه کار اثر رحیم معینی کرمانشاهی را مطالعه نمایند.

بیش ترین سود را در این خلاصه، از مجموعه کتاب های عبد العظیم رضایی برده ام که واقعاً در این زمینه زحمت فراوان کشیده است. نوشته های این کتاب از من نیست و بنده فقط زحمت جمع آوری و پژوهش در آن را داشته ام.

تاریخ ها را در دوران مختلف ایران به صورت شمسی و میلادی آورده ام. یعنی تا قبل از دوره ی اسلامی با تاریخ میلادی محاسبه و بعد از دوره ی اسلامی با تاریخ شمسی محاسبه گردیده است. برای تبدیل تاریخ های هجری قمری (هـ. ق) به هجری شمسی (هـ. ش) از کتاب گاه شماری در تاریخ اثر ابوالفضل نبی بهره بردم تا آن دسته از خوانندگان که با تاریخ های عربی مشکل دارند را ناراحت و عصبانی ننموده باشم. البته کسانی که می خواهند تاریخ ها را به صورت میلادی بخوانند نیز می توانند عدد ۶۲۱ را به تاریخ های شمسی اضافه نمایند تا به خواسته ایشان دست یابند. البته باید سال های کیبسه را نیز در نظر داشته باشند، که غیر از این تاریخ های به دست آمده با تاریخ های حقیقی تقریباً یک سال پس و پیش خواهد شد.

باشد که این دفتر نیز مقبول حق تعالی افتد...

محمد شاهپنجانی "پیرسوک"

قبله - شیراز

۱۳۸۷/۱/۲۰